

BYUDJET MABLAG'LARI HISOBIDAN FUQAROLAR ISHTIROKIDAGI "TASHABUSLI BUDJET" MOLIYALASHTIRISH TURLARI VA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LASHNING DOLZARBLIGI (BEKOBOD SHAHAR MISOLIDA)

Saidjalolov Muhammadayubxon Ulug'bekovich

O'zbekiston Respublikasi Toshkent

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada byudjet mablag'lari hisobidan fuqarolar ishtirokidagi "Tashabbusli byudjet" moliyalashtirish turlari va uni O'zbekistonda qo'llashning dolzarbligi tahlil qilingan. Fuqarolar ishtirokidagi moliyalashtirish samaradorligi iqtisodiy shaffoflik, moliyaviy resurslarni optimal taqsimlash, jamiyatning ijtimoiy faolligini oshirish va davlat resurslarini samarali boshqarish kabi muhim jihatlarni qamrab oluvchi ko'rsatkichlar asosida baholanadi. Maqolada Bekobod shahri misolida "Tashabbusli byudjet" loyihalarini amalga oshirishda qo'llaniladigan asosiy tamoyillar, ularning amaliy ahamiyati va afzalliklari o'rganilgan. Tadqiqot davomida byudjet mablag'larini fuqarolar ishtirokida moliyalashtirish jarayonini takomillashtirish uchun muhim bo'lgan strategik rejalashtirish, shaffof boshqaruv tizimlarini joriy etish va moliyaviy texnologiyalarni qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ushbu tadqiqot natijalari byudjet mablag'larini boshqarishning samaradorligini oshirish va fuqarolar ishtirokini kuchaytirishga qaratilgan strategik qarorlar qabul qilishda amaliy ko'mak sifatida foydalanilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Tashabbusli byudjet, fuqarolar ishtiroki, moliyaviy texnologiyalar, strategik rejalashtirish, Bekobod shahri, byudjet mablag'lari.

Abstract. This article analyzes the types of financing under the "Participatory Budget" initiative funded by budget resources and its relevance for implementation in

Uzbekistan. The effectiveness of participatory financing is assessed based on key indicators such as economic transparency, optimal allocation of financial resources, increased social engagement, and efficient management of state resources. The study examines the main principles, practical significance, and advantages of implementing "Participatory Budget" projects using the example of Bekobod city. Recommendations have been developed to improve the participatory financing process, including strategic planning, introducing transparent management systems, and utilizing financial technologies. The findings of this study can serve as practical support in making strategic decisions aimed at enhancing the efficiency of budget management and strengthening citizen participation.

Keywords: *Participatory Budget, citizen participation, financial technologies, strategic planning, Bekobod city, budget resources.*

KIRISH

Hozirgi iqtisodiy va ijtimoiy sharoitda byudjet mablag‘lari hisobidan fuqarolar ishtirokidagi "Tashabbusli byudjet" moliyalashtirish turlari va uni O‘zbekistonda qo‘llash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Davlat byudjetining shaffofligi va samaradorligini oshirishda fuqarolar ishtirokiga asoslangan moliyalashtirish tizimi muhim rol o‘ynaydi. "Tashabbusli byudjet" mexanizmlarini joriy etish orqali nafaqat davlat mablag‘laridan oqilona foydalanish, balki jamiyatning faolligini oshirish va mahalliy masalalarni hal etishda fuqarolarning ishtirokini kuchaytirish mumkin. Ushbu masala Bekobod shahri misolida o‘rganilgan bo‘lib, "Tashabbusli byudjet"ni samarali tashkil etish va uning amaliy imkoniyatlarini kengaytirish uchun zarur bo‘lgan chora-tadbirlar tahlil qilinadi.

Fuqarolar ishtirokidagi moliyalashtirish tizimi iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy barqarorlikni oshirishda muhim omil hisoblanadi. Bu jarayon davlat mablag‘larini mahalliy muammolarni hal qilishga yo‘naltirish, fuqarolarni qaror qabul qilish jarayonlariga jalb etish va shaffof boshqaruv tizimini yo‘lga qo‘yishni o‘z ichiga oladi.

"Tashabbusli byudjet"ni qo'llash esa fuqarolarning ehtiyojlarini samarali qondirish va resurslarni optimal taqsimlashda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Bundan tashqari, moliyaviy texnologiyalarni qo'llash "Tashabbusli byudjet" tizimining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Raqamli platformalarni joriy etish, moliyalashtirish jarayonlarini avtomatlashtirish va onlayn ovoz berish tizimlarini qo'llash byudjet mablag'larining taqsimotini tezkor va shaffof amalga oshirish imkonini beradi. Bunday yondashuvlar fuqarolarning moliyaviy qarorlarda ishtirokini kuchaytirib, ularning ishonchini oshiradi.

Innovatsion boshqaruv usullarini tatbiq etish orqali "Tashabbusli byudjet"ning samaradorligini kuchaytirish va uning geografik qamrovini kengaytirish mumkin. Davlat mablag'laridan oqilona foydalanish, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish va fuqarolarni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga undash mahalliy boshqaruv tizimining muvaffaqiyatli ishlashiga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, ekologik va ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish orqali jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qilish mumkin.

Bekobod shahri misolida olib borilgan tadqiqotlar "Tashabbusli byudjet" tizimini samarali tashkil etish uchun asosiy tamoyillarni belgilashga yordam beradi. Ushbu yo'nalishda ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar byudjet mablag'larini boshqarishning shaffofligini oshirish va fuqarolar ishtirokini kuchaytirishga qaratilgan. Natijada, "Tashabbusli byudjet" orqali davlatning mahalliy rivojlanishga qo'shgan hissasini oshirish, ijtimoiy loyihalarni amalga oshirish va iqtisodiy barqarorlikka erishish imkonini beradi.

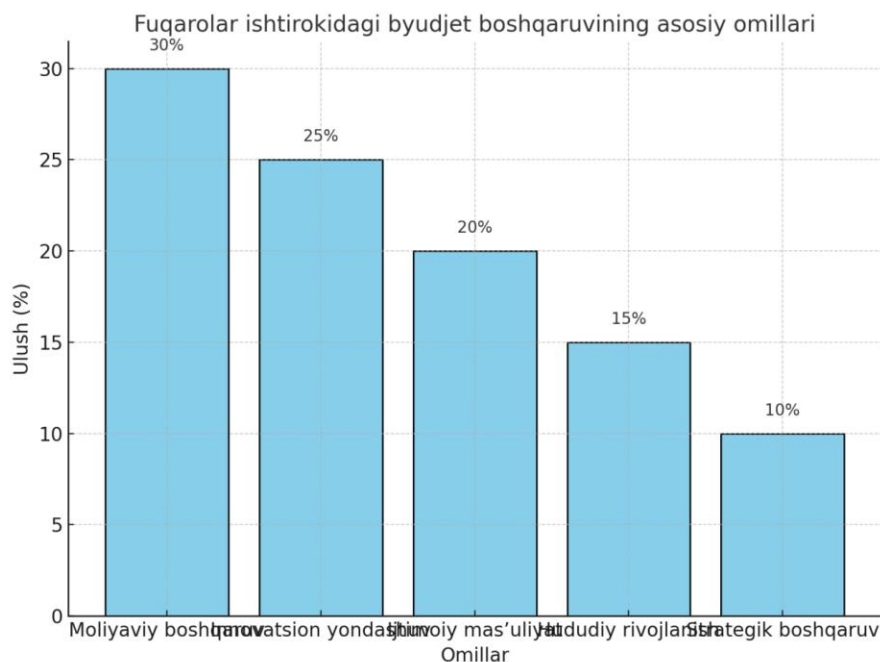
Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, fuqarolar ishtirokidagi "Tashabbusli byudjet"ni samarali amalga oshirish uchun strategik rejalashtirish, moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish zarur. Moliyaviy boshqaruvni optimallashtirish orqali resurslardan oqilona foydalanish va byudjet mablag'larining samaradorligini oshirish muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Innovatsion yondashuvlar, jumladan, raqamli

platformalarni joriy etish, ovoz berish tizimlarini avtomatlashtirish va fuqarolar ishtirokini kuchaytirish, jarayonni shaffof qilishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish, jumladan, jamiyat ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan loyihalarni moliyalashtirish va ekologik tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash, mahalliy boshqaruv tizimining ijobiy imidjini shakllantirishga xizmat qiladi.

Fuqarolar ishtirokida byudjetni boshqarish bo'yicha yondashuvlar turlicha bo'lib, ular jamiyatning ehtiyojlarini aniqlash, mablag'larning shaffof taqsimotini ta'minlash va samaradorlikka erishishga asoslanadi. Kompleks yondashuv yordamida har bir hudud uchun individual boshqaruv tizimini shakllantirish va resurslarni to'g'ri yo'naltirish imkoniyatlarini aniqlash mumkin. Ushbu usullar fuqarolarning faol ishtirokini kuchaytirishga va qarorlar qabul qilish jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolada o'rganilgan yondashuvlar va tavsiyalar "Tashabbusli byudjet" jarayonini samarali tashkil qilish va jamiyat bilan mustahkam aloqalarni o'rnatishda muhim rol o'ynaydi.

Rasm 1. Fuqarolar ishtirokidagi byudjet boshqaruvinig asosiy omillari

Ushbu diagrammada fuqarolar ishtirokidagi byudjet boshqaruvining asosiy omillari ulushlari foizlarda ko'rsatilgan. **Moliyaviy boshqaruv** eng katta ulushni (30%) tashkil etib, resurslardan oqilona foydalanish va mablag'larning shaffofligini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarning muhimligini ko'rsatadi. **Innovatsion yondashuv** esa 25% ulush bilan, zamonaviy texnologiyalar va avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy qilish orqali samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Ijtimoiy mas'uliyat (20%) fuqarolarning jamiyat hayotidagi ehtiyojlarini qondirish va ekologik tashabbuslarni amalga oshirish orqali mahalliy boshqaruvning ijobiy imidjini shakllantirishga qaratilgan. **Hududiy rivojlanish** (15%) mahalliy infratuzilmani yaxshilash va fuqarolar ehtiyojiga mos loyihalarni amalga oshirishni ifodalaydi. **Strategik boshqaruv** (10%) esa rejalashtirish va resurslardan samarali foydalanishni qo'llab-quvvatlash orqali umumiy natijadorlikni ta'minlashda yordam beradi.

Diagramma har bir omilning ulushini ko'rsatib, byudjet boshqaruvini samarali tashkil qilishda asosiy e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan yo'nalishlarni aniqlash imkonini beradi.

O'zbekiston byudjet mablag'larini boshqarish samaradorligini oshirish va fuqarolar ishtirokidagi "Tashabbusli byudjet"ni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonda byudjet mablag'larining shaffofligi, mahalliy ahamiyatga ega loyihalarning samaradorligini oshirish va fuqarolar ishtirokini ta'minlaydigan strategiyalarni ishlab chiqish talab etiladi. Quyida "Tashabbusli byudjet"ni amalga oshirishda asosiy yo'nalishlar keltiriladi.

Fuqarolar ishtirokini rivojlantirish byudjet mablag'laridan oqilona foydalanishni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Mahalliy ahamiyatga ega loyihalarda fuqarolarni faol ishtirok etishga undash uchun, ular bilan samarali kommunikatsiya o'rnatish va aholi ehtiyojlariga mos loyihalarni tanlash zarur. Fuqarolar ishtirokidagi jamoaviy yig'ilishlar va onlayn ovoz berish platformalarini tashkil qilish, bu jarayonni shaffof qilish imkonini beradi.

Motivatsiya tizimini kuchaytirish "Tashabbusli byudjet"ning muvaffaqiyatiga xizmat qiladi. Mahalliy boshqaruv organlari tomonidan mukofot tizimlarini joriy etish, faol fuqarolarni rag'batlantirish va ishtirokchilarga ijtimoiy kafolatlarni ta'minlash orqali jamoaviy qiziqishni oshirish mumkin. Bundan tashqari, loyihalarning natijalarini muntazam ravishda e'lon qilish va ularni muvaffaqiyatli yakunlash jarayonini ommaviy axborot vositalari orqali yoritish ham muhimdir.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llash "Tashabbusli byudjet"ning shaffofligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Onlayn platformalar, raqamli boshqaruv tizimlari va ovoz berish jarayonlarini avtomatlashtirish mablag'lar taqsimotini tezkor va adolatli amalga oshirish imkonini beradi. Fuqarolar ishtirokini kuchaytirish uchun interaktiv dasturlar va mobil ilovalar orqali jarayonni boshqarish ham natijadorlikni oshiradi.

Ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish mahalliy jamiyatning rivojlanishiga ko'maklashadi. Fuqarolar uchun qulay infratuzilmani yaratish, atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik loyihalarni qo'llab-quvvatlash orqali "Tashabbusli byudjet"ning samaradorligini oshirish mumkin. Shuningdek, ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha maxsus dasturlarni moliyalashtirish orqali mahalliy boshqaruv organlarining obro'sini oshirishga erishiladi.

Strategik rejalashtirish va tahliliy yondashuvlarni joriy etish "Tashabbusli byudjet" jarayonining samaradorligini oshiradi. Har bir mahalliy loyiha uchun aniq maqsadlarni belgilash, ehtiyojlarni tahlil qilish va mablag'larni oqilona taqsimlash orqali byudjet boshqaruvini yanada takomillashtirish mumkin. Bundan tashqari, fuqarolarning takliflarini muntazam ravishda tahlil qilish va ularga tezkor javob berish tizimini joriy qilish jarayonni samarali boshqarishga yordam beradi.

Mazkur yondashuvlar nafaqat "Tashabbusli byudjet" loyihalaridan maksimal samaradorlikni ta'minlaydi, balki davlat va fuqarolar o'rtasida mustahkam hamkorlikni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu tariqa, "Tashabbusli byudjet" nafaqat mahalliy rivojlanishga hissa qo'shadi, balki byudjet mablag'laridan foydalanishda shaffoflik va adolatni ta'minlaydi.

**Jadval 1. Bekobod shahrida "Tashabbusli byudjet"ni rivojlantirishning
asosiy omillari**

Omillar	Ta'rifi	Bekobod shahridagi misollar
Fuqarolar ishtiroki	Mahalliy loyihalarda fuqarolarni faol ishtirok etishga jalb qilish va ularning ehtiyojlarini qondirish.	Fuqarolar taklif qilgan ichki yo'llarni ta'mirlash va ko'chalarga yoritish moslamalari o'rnatish.
Motivatsiya tizimi	Faol ishtirokchilarni rag'batlantirish va loyihalarning muvaffaqiyatini ta'minlash uchun mukofot tizimlarini yaratish.	Faol taklif beruvchi fuqarolarni diplom va esdalik sovg'alari bilan taqdirlash.
Innovatsion texnologiyalar	Onlayn platformalar, raqamli boshqaruv tizimlari va ovoz berish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali jarayonning shaffofligini ta'minlash.	Bekobod shahrida onlayn ovoz berish tizimlarini tashkil etish orqali loyihalarni tanlash.
Ijtimoiy mas'uliyat	Mahalliy infratuzilmani yaxshilash va ekologik tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash orqali jamiyatni rivojlantirish.	Ko'chalarni obodonlashtirish, yashil maydonlarni kengaytirish va chiqindilarni boshqarish.

Omillar	Ta'rifi	Bekobod shahridagi misollar
Strategik rejalashtirish	Mablag'larni oqilona taqsimlash, loyihalarni samarali boshqarish va jarayonni doimiy tahlil qilish orqali natijadorlikka erishish.	Bekobod shahrida aholining ehtiyojlariga mos infratuzilma loyihalarini amalga oshirish.

Ushbu jadval Bekobod shahrida "Tashabbusli byudjet" loyihalarini amalga oshirishda asosiy e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan omillarni tizimli aks ettiradi. Jadvalda keltirilgan misollar mahalliy ehtiyojlarni aniqlash va ularga mos yechimlarni joriy qilishga ko'maklashadi.

Bekobod shahrida "Tashabbusli byudjet"ni amalga oshirishning dolzarbligi shahar infratuzilmasini rivojlantirish va aholi hayot sifatini yaxshilash bilan bevosita bog'liq. Bekobodda ko'chalarning yoritilishi, ichki yo'llarni ta'mirlash, yashil hududlarni kengaytirish kabi mahalliy muammolar mavjud bo'lib, fuqarolarning bu jarayonlarda ishtirokini ta'minlash ushbu masalalarni samarali hal qilish imkonini beradi. "Tashabbusli byudjet" dasturi doirasida aholining takliflarini yig'ish va ovoz berish jarayonlarini tashkil etish orqali eng dolzarb loyihalarni aniqlash mumkin. Bu esa fuqarolarni mahalliy boshqaruvga jalb qilish va ularda mas'uliyat hissini shakllantirishga xizmat qiladi.

Bekobod shahrida "Tashabbusli byudjet"ning muvaffaqiyati innovatsion texnologiyalarni joriy qilish bilan ham chambarchas bog'liq. Mahalliy boshqaruv organlari onlayn platformalar orqali ovoz berish tizimlarini joriy etib, jarayonni shaffof va tezkor amalga oshirishi mumkin. Fuqarolar tomonidan ko'tarilgan takliflar asosida ijtimoiy va ekologik ahamiyatga ega loyihalarni moliyalashtirish orqali shahar infratuzilmasi sezilarli darajada yaxshilanadi. Bundan tashqari, aholining faol ishtiroki tufayli byudjet mablag'lari samaradorligi oshirilib, mahalliy muammolarni hal qilishda yanada barqarorlikka erishiladi. Shu sababli, Bekobod shahrida "Tashabbusli byudjet"

dasturi aholi va davlat organlari o'rtasida ishonchni mustahkamlash va jamiyatni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Xulosa

"Tashabbusli byudjet"ni samarali amalga oshirish O'zbekistonda byudjet mablag'laridan shaffof va oqilona foydalanish, mahalliy ahamiyatga ega masalalarni hal qilish va fuqarolar ishtirokini kuchaytirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Ushbu tizim davlat boshqaruvi va jamiyat o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlab, iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy faollikni oshirish imkonini beradi.

Moliyaviy texnologiyalarni joriy etish orqali "Tashabbusli byudjet" jarayonlarini avtomatlashtirish va fuqarolar ishtirokini kengaytirish mumkin. Raqamli platformalar va onlayn ovoz berish tizimlari mablag'lar taqsimotini tezkor va adolatli amalga oshirish imkonini beradi. Innovatsion yondashuvlar natijasida jarayonning shaffofligi oshib, fuqarolarning loyihalardagi faolligi rag'batlantiriladi.

Ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish, ekologik loyihalarni qo'llab-quvvatlash va mahalliy infratuzilmani yaxshilash orqali jamiyat ehtiyojlariga mos yechimlarni taklif etish mumkin. Strategik rejalashtirish va mablag'larni tahliliy boshqarish orqali esa loyihalarning natijadorligini oshirish va uzoq muddatli rivojlanishni ta'minlashga erishiladi.

"Tashabbusli byudjet"ning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi nafaqat mahalliy darajadagi ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi, balki davlat boshqaruvining ishonchliligini oshirish va fuqarolarning davlat siyosatidagi ishtirokini kuchaytirishda ham muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, ushbu tizimni doimiy ravishda tahlil qilib, takomillashtirish ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda.

Manbalar ro'yxati

1. **Toshkent Pediatriya Tibbiyot Instituti.** Byudjet mablag'lari bo'yicha ma'lumot. Rasmiy veb-sayt: tashpmi.uz.

2. Mamatov, B.S., Xujamkulov, D.Y., & Nurbekov, O.S. (yil ko'rsatilmagan). Investitsiyalarni Tashkil Etish va Moliyalashtirish. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi, Toshkent Moliya Instituti.
3. G'ozibekov, D.G'. (2003). Investitsiyalarni Moliyalashtirish Masalalari. Toshkent: Moliya.
4. Karliyeva, R.X. (2011). Investitsiyalarni Tashkil Etish va Moliyalashtirish. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi tomonidan tavsiya etilgan o'quv qo'llanma. Toshkent: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi.
5. Qobulov, X.A., & Murtozayeva, Z.K.Q. (yil ko'rsatilmagan). O'zbekistonda Jamoatchilik Fikri Asosida Shakllantiriladigan Loyihalarni Moliyalashtirish Tizimini Joriy Etilishi va Rivojlanishi. Iqtisodiyot va Biznes.
6. **Moliya va iqtisodiyot.** Byudjet mablag'lari qanday sarflanyapti? Irada Toshmatova. (2021-yil 31-may).
7. **O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.** Davlat byudjeti mablag'larining maqsadli sarflanishi — muhim vazifa. (2016-yil 23-fevral).
8. **O'zbekiston Respublikasi Tashqi Ishlar Vazirligi.** Byudjet shaklidagi ta'lim mablag'lari. Jahon Iqtisodiyoti va Diplomatiya Universitetining rasmiy sayti.
9. **Hisob Palatasi.** Byudjet mablag'lari hisobidan 177 mlrd so'mlik ortiqcha va noqonuniy xarajatlar aniqlandi. Sardor Usmonov tomonidan berilgan brifing axboroti.
10. **Kurbanov Alisher Allanazarovich.** O'zbekistonda budjet tashkilotlarida byudjet mablag'lari bo'yicha debitor va kreditorlar bilan hisoblashuvlar hisobi va nazoratini takomillashtirish.
11. **Rasmiy ma'lumotlar.** Byudjet mablag'lari va sarflanishini yorituvchi muhim axborotlar. (Yuklangan rasmlar asosida).